SVOBODNA SLOVENIJA
ESLOVENIA LIBRE

AÑO (LETO) XXVIII (22)
No. (Štev.) 25

BUENOS AIRES
19. 6. 1969

Vrhunska partijska konferenca v Moskvi

Svetovno komunistično gibanje se je v zadnjem desetletju razklalo na več delov, ki pa seveda vsi hitijo, čeprav vsak po svojem tiru, proti skupnemu cilju: komunizacija človeške družbe.

Ta razklanost je vsemu svetu razvidna na kongresu komunističnih strank v Moskvi. Hruščev je že leta 1962 prišel na misel sklicati tak kongres, z namenom, da bi na njem obsodili kitajsko zvrst komunizma in morda Peking tudi izobčili iz svetovnega komunističnega občestva. Toda Hruščev je bil odstavljen, idejo o komunističnem kongresu pa sta naprej gojila njegova naslednika Kosygin in Brežnjev in jo po dolgih naporih ustvarila.

Prvi pripravljalni sestanek je bil februarja 1968 v Budimpešti. Takrat je romunska delegacija zapustila sestanek iz protesta proti sovjetski obsodbi Izraela. Sledil je sovjetski vojaški vdor v Češkoslovaško, ki je še bolj zamajal komunistični tabor. Zlasti komunistične stranke v svobodnem svetu so obsodile sovjete, ker so vedele, da jim je sovjetski vojaški poseg v Češkoslovaško odvzel mnogo glasov med volilci. Razen tega je Moskva znova potrdila, da ne drži trditev, da je s komunizmom zagotovljen mir med komunističnimi državami.

Negativna reakcija komunističnih strank celo znotraj sovjetskega bloka je znak pojemajoče moskovske avtoritete. Pred dvanajstimi leti, ko so sovjetski tanki krvavo zadušili madžarski upor, so skoro vse komunistične stranke podprle Moskvo. Tokrat pa protestirajo proti Moskvi celo partije, ki so neposredno izpostavljene sovjetski intervenciji, kakor je n. pr. romunska.

Vsled razrvanosti bloka je Moskva morala kongres, napovedan za november 1963, preložiti na maj 1969 in ga je nato še enkrat prestavila na junij 1969. Dokaz za resnost nesoglasij med partijami je bila formulacija delovnega programa konference. Sovjeti so predlagali, naj bi poseben odbor, sestavljen iz osmih komunističnih partij, pripravil delovni dokument in ga predložil v odobritev pripravljalnemu odboru 65 partij, ki je zasedal v Budimpešti februarja lansko leto. Komunistične partije so predložile skoro 300 sprememb, od katerih je bilo 100 vključenih v besedilo dokumenta. Da je do kongresa sploh moglo priti, so morali sovjeti opustiti sleherno omembo svojega spora s kitajskim komunizmom in pa svojo trditev, da so oni voditelji svetovnega komunističnega gibanja. Prav tako so morali črtati iz dokumenta besedilo, s katerim so hoteli doseči opravičilo za svojo vojaško intervencijo v Češkoslovaški.

Toda kljub temu, da sta bila problema Kitajske in Češkoslovaške črtana z dnevnega reda, je bilo jasno, da sta prav ti dve vprašanji ozadje tega komunističnega kongresa.

Moskva je že sama izobčila Peking iz svetovnega komunističnega občestva, ko je v Pravdi pred več kot enim mesecem zapisala, da „Maocetungova partija nima nič skupnega z mednarodnim komunizmom“ in je „samo orodje vojaške klike, ki danes vlada na Kitajskem“.

Poleg obsodbe Kitajske si Moskva želi doseči odobritev takozvane doktrine Brežnjeva o omejeni suverenosti socialističnih držav. Za opravičilo sovjetske invazije v Češkoslovaško je lanskega novembra Brežnjev formuliral novo sovjetsko politiko, da imajo namreč komunistične države pravico intervenirati v zadeve drugih komunističnih držav vselej, kadar koli bi bilo prvenstvo komunistične partije v kakšni komunistični državi ogroženo. Pravzaprav ta politika ni nova, saj je Moskva pred Češkoslovaško s svojimi tanki intervenirala že trikrat, in sicer v Vzhodni Nemčiji, na Poljskem in na Madžarskem. Razlika je bila s Češkoslovaško v tem, da je v intervencijo vpletla še svoje satelite.

94 komunističnih strank, kolikor jih je danes na svetu, šteje skupno 45,200.000 vpisanih članov. Od teh je 14 partij na vladi, 41 so opozicionalne stranke, 39

nijo komunizma se zavzema 5 partij, 45 za moskovsko, sprtih v sebi je 30 partij, 14 pa se jih je izjavilo, da so „neodvisne“ ali „nevtralne“.

Partijskega kongresa v Moskvi se ne udeležujejo med drugimi kitajski, jugoslovanski, kubanski in severnovietnamski komunisti.

Na kongresu pravzaprav ne gre za enotnost komunizma. Gre za to, da bi našli najmanjši skupni imenovalec, na katerem bi se mogle razne zvrsti komunizma sporazumeti. Od izvedbe in uspeha kongresa bo odvisno nadaljnje moskovsko vodstvo svetovnega komuni-

sko mora Moskva danes braniti tudi svoje nacionalne interese, čeprav jih skuša zavijati v plašč „proletarskega internacionalizma“.

Komunizem obstaja že predolgo, da bi mogel obstati monoliten. Zajel je preveč različnih narodov in kultur, da bi mogel ostati povsod enak. Kaže, da bodo vodje v Kremlju z zahtevo, da bi vse partije mislile in delale enako kakor oni, povzročili še globlji razkol v svetovnem komunističnem gibanju, kar je samo v prid svobodnemu človeštvu, ki mora izgubljati toliko dragocenih moči za obrambo pred to nalezljivo kugo

POMPIDOU NOVI FRANCOSKI PREDSEDNIK

Na dodatnih volitvah minulo nedeljo je, kakor je bilo pričakovati, dobil večino glasov gaulistični kandidat Georges Pompidou.

Mednarodno javno mnenje je z zadovoljstvom pozdravilo njegovo volilno zmago. Ugotavljajo, da je francosko prebivalstvo z izvolitvijo Pompidouja dokazalo, da si želi dobe miru in stabilnosti v Evropi.

V Washingtonu so mnenja, da so se francoski volilci, „z izvolitvijo Pompidouja odločili za politiko ravnotežja“. V Moskvi je uradna sovjetska agencija Tass objavila, da je „Pompidou potolkel svojega nasprotnika Poherja z veliko večino“ ter dodaja, da bo „novi predsednik ostal zvest De Gaullovi politiki“, kljub nekaterim spremembam, ki da jih bo izvršil.

V Londonu so izjavili, da je v interesu Anglije, da bo Francija ostala stabilna država. Prav tako upajo, da bo Pompidou odprl Angliji vrata v Skupni evropski trg. V Zahodni Nemčiji so mnenja, da „gre za začetek presnavljanja degaulizma v demokracijo“, in da se odnosi med Bonnom in Parizom ne bodo spremenili.

Italijansko časopisje, med njimi demokrščanski Il Popolo, ugotavlja, da so francoski volilci „zanikali De Gaullu še tri leta njegovega vladanja in podarili Pompidouju sedem let oblasti“.

Francoska komunistična stranka je imela takoj po izidu volitev sestanek, na katerem je komunistični kandidat Duclos, v nasprotju z izjavo sovjetske agencije Tass dejal, da „je novega predsednika izvolila samo manjšina Francozov“ in zato „ne more govoriti v imenu vseh Francozov“.

Pompidou ima sedaj pred seboj nalogo, ponovno vzpostaviti zaupanje v francoski frank, dalje izpeljati včlanjenje Anglije v Skupni evropski trg in povezati Francijo trdneje v skupnost zahodnoevropskih držav, iz katere jo je bil De Gaulle iztrgal, ko je odpovedal članstvo Francije v NATO.

Politični manevri vietnamskih komunistov

Južnovietnamski komunisti so začeli z novo politično taktiko, da bi odstranili južnovietnamsko vlado, bodisi s pogajanj v Parizu, bodisi z oblasti v Saigonu.

Objavili so, da so na „tajnem kongresu na osvobojenem ozemlju“ v Južnem Vietnamu ustanovili svojo „vlado“, ki bo odslej naprej njihova predstavnica. Novo „vlado“ so v nekaj dneh priznale skoro vse komunistične države med njimi med prvimi Titova Jugoslavija. Delegata na pariški mirovni konferenci je nova „vlada“ imenovala za svojega „zunanjega ministra“.

Zavezniški funkcionarji na pariški konferenci so izjavili, da komunisti skušajo odstraniti saigonsko vlado preko mirovnih pogajanj v Parizu, ker so ugotovili, da je z vojaškimi sredstvi ne bodo mogli.

Saigonski predsednik Thieu je po vrnitvi s konference z Nixonom, na kateri je bilo objavljeno, da bodo ZDA iz Južnega Vietnama v kratkem umaknile 25.000 vojakov, ponovno izjavil, da „v Saigonu ne bo koalicijske vlade ne mirovne vlade, nobene provizorne vlade in niti ne vlade pomirjenja“. Te odločne izjave je Thieu dal vsled komunistične propagande o vzpostavitvi koalicijske vlade v Saigonu, ki bi bila sestavljena iz članov nove komunistične „vlade“ in sedanje vlade Južnega Vietnama.

Češkoslovaška se potaplja v stalinizem

V Pragi se je pred kratkim sestal na dvodnevno zasedanje centralni komite češkoslovaške partije, na katerem je igral vodilno vlogo stalinistični vodja češkega dela partije Lubomir Strougal.

Na sestanku je prišlo do trenja med sedanjim vodjem češkoslovaške partije Gustavom Husakom, ki je že bil odstranil protistalinističnega Dubčeka ter Strougalom, ki s podporo Sovjetov zahteva še hitrejši in odločnejši boj proti „protirevolucionarnim silam“ v državi.

Strougal je dal v zadnjih dveh tednih ustaviti izhajanje petih tkim. liberalnih revij ter odstraniti s položajev najmanj šest urednikov. V Češkoslovaški praktično ni več revij ali časopisa, ki bi bil v rokah komunistov Dubčekove linije.

Komunistični partijski organ Rude Pravo — ki je bil za kratek čas na Dubčekovi liniji — je prejšnji teden objavil pismo 55 tovarniških in industrijskih direktorjev, v katerem opozarjajo na „nevarnost anarhističnih tendenc v vodenju državnega gospodarstva“ ter pozivajo na strogi centralizem, kakor ga zagovarja Strougal.

Rude Pravo je tudi objavilo izjavo neke češkoslovaške partijske skupine, v katerem ta poziva novo vodstvo partije, naj se izjavi proti „reformističnemu dokumentu dva tisoč besed“, ki je bil objavljen v Pragi pred sovjetsko invazijo Češkoslovaške. Dokument mora po zahtevi te skupine, partija obsoditi kot „protirevolucionaren“, da bo mogoče opravičiti sovjetsko vojaško intervencijo v državi.

Češkoslovaško notranje ministrstvo je prepovedalo nadaljnji obstoj Društva za človečanske pravice, ki se je ustanovilo po Dubčekovem prevzemu oblasti lansko leto, v Pragi. Notranje ministrstvo je kot razlog za razpust društva navedlo, da je bilo „politična organizacija, ki je aktivno delovala med prebivalstvom v opreki z obstoječo socialistično ureditvijo češkoslovaške družbe.“

Po končanem zasedanju CKKP Češkoslovaške je bilo objavljeno, da je bil Strougal imenovan za pomočnika češkoslovaškega partijskega šefa Husaka, s čimer so si sovjeti zagotovili znova popolno kontrolo češkoslovaške partije in sploh nadaljnjega notranjega razvoja v tej satelitski državi.

Po štiridnevni konferenci, ki jo je sovjetski zunanji minister Gromiko imel z Naserjem, sta Moskva in Kairo izdala skupno izjavo, v kateri zahtevata brezpogojen in popoln umik izraelske vojske z vseh zasedenih področij. V isti izjavi tudi trdita, da je treba upoštevati in izpolniti določila Varnostnega sveta ZN, ki jih je sprejel novemba 1967. Izrael je to skupno sovjetsko-egipčansko izjavo označil za „žalosten dokument, natrpan s sovraštvom v vsaki vrstici“.

Castro y la prensa

El gobierno cubano acaba de suprimir el diario “El Mundo” que se publicaba como matutino en La Habana. La razón invocada es que dicho periódico es absorbido por “Gramma” diario del Partido Comunista, por falta de personal calificado, cuya falta, según la nota explicativa, es “secuela del subdesarrollo que aún arrastramos, y que también se deja sentir en el periodismo.”

No deja de ser sorprendente ver a Castro invocar la “secuela del subdesarrollo” para explicar la “falta de personal calificado”. En efecto, no hay que olvidar que, antes que Castro tomase el poder, existía en Cuba un número importante de periódicos. Había trece diarios en lugar de los dos que existen hoy, y cada uno de ellos contaba con suficiente personal calificado.

A partir de 1969, acusados de haber colaborado con el régimen de Batista, esos diarios fueron sucesivamente confiscados. Algunos salían, sometidos a la censura, hasta que, acusados de ser “reaccionarios” han sido expropiados y cerrados. Su personal, sobre todo los periodistas, fue víctima de severas depuraciones. Algunos fueron asesinados y muchos otros encarcelados. Todavía quedan 48 de ellos en las prisiones castristas. Los que se salvaron de la muerte o de la carcel, huyeron de Cuba. Del millar de periodistas que antaño trabajaban en la prensa cubana, más de 700 se encuentran en exilio.

Esto fue lo que Castro no dijo. La prensa cubana, reducida hoy a dos diarios de propaganda, no fue víctima del “subdesarrollo”, sino de la tiranía castrista.

Castro in tisk

Kubanska vlada je pred kratkim ukinila dnevnik „El Mundo“, ki je kot jutranjik izhajal v La Habani. Kot razlog so navedli, da se je ta časopis spojil z „Gramma“, dnevnikom komunistične stranke, zaradi pomanjkanja kvalificiranega osebja. To pomanjkanje je „posledica nerazvitosti, ki nas še vedno tlači, in ki jo občutimo tudi v časnikarstvu“.

Presenetljivo je, da se Castro sklicuje na „posledice nerazvitosti“ da razloži „pomanjkanje kvalificiranega osebja“. Ne smemo namreč pozabiti da je izhajalo na Kubi, preden je Castro zavzel oblast, večje število časopisov. Bilo je trinajst dnevnikov, namesto dveh, ki danes obstajata, in vsak od njih je imel zadostno število kvalificiranega osebja.

Od leta 1959 dalje pa so bili časopisi postopoma ukinjeni, češ, da so sodelovali z Batistovo diktaturo. Nekateri so nekaj časa še izhajali pod strogo cenzuro, dokler niso bili, obsojeni „reakcionarnosti“, zaplenjeni in ukinjeni. Njihovo osebje, zlasti časnikarji, je postalo žrtev strogih čistk. Nekateri so bili pobiti mnogi drugi zaprti. V kastrističnih ječah jih je še danes 48. Tisti, ki so se rešili smrti ali zapora, pa so pobegnili iz Kube. Od nad tisoč časnikarjev, ki so pred leti delovali na Kubi, jih je 700 v izgnanstvu.

Tega seveda Castro ni povedal. Kubanski tisk, skrčen danes na dva propagandna dnevnika, ni postal žrtev „nerazvitosti“, temveč kastristične tiranije.

IZ TEDNA V TEDEN

Madžarski komunistični vodja Kadar je v Moskvi na zasedanju partijske konference izjavil, da bi bila „vojna med Moskvo in Pekingom nesreča ne samo za komunistično gibanje, temveč za vse človeštvo“. Partijci se očividno bojijo spopada med dvema komunističnima velikanoma, ker vedo, da ni mogoče predvidevati izida boja in njegovih posledic. Pred očmi imajo nevarnost izgube oblasti.

V Eastbournu v Angliji se je minulo nedeljo začel kongres Socialistične internacionale, v kateri je včlanjenih 51 socialističnih strank. Nastopni govor je imel britanski predsednik Harold Wilson. Na kongresu bosta govorila poleg drugih socialističnih politikov tudi zahodnonemški zunanji minister Willy Brandt in italijanski socialistični vodja Pietro Nenni.

Med ZSSR in Kitajsko je pretekle dni prišlo do novih obmejnih spopadov. Moskva je ponovno protestirala v Pekingu vsled incidentov, Peking pa je storil isto v Moskvi. Vsled novih incidentov nista ne Moskva ne Peking odpovedala sestanek sovjetske in kitajske delegacije v Habarovsku, na katerem se nameravata obe velesili dogovoriti glede medsebojne razmejitve.

Južnokorejska vojska je po kratkem boju zajela celotno posadko neke severnokorejske ladje, ki je vozila proti Južni Koreji 15 vohunov. Severnokorejski komunisti so nameravali priti v direkten stik s komunističnim vohunom Kin Jung Kujem v Južni Koreji, pa jim je bila namera preprečena, Kin Jung Ku pa aretiran.

Iz življenja in dogajanja v Argentini

Nova vlada

V teku prejšnjega tedna in v začetku novega je predsednik republike gen. Onganía preuredil svojo sedanjo vlado. Zamenjal je večino ministrov in državnih tajnikov. S tem skuša, po mnenju opazovalcev, spremeniti smer dosedanjega dela. Da se bolje razume dogodke, ki so se odigravali praktično od leta 1966 dalje, in da bomo bolje razumeli dogodke, ki bodo še prišli verjetno v kratki dobi, moramo upoštevati, da si v državi, kakor tudi v vladi sami, nasprotujeta dve skupini, tendenci, ali bolje koncepciji o položaju države: liberalna in nacionalistična. Doslej je obstajalo nekako ravnovesje med obema. Ob novih imenovanjih pa se je tehtnica obrnila v prid nacionalistične strani.

Najvažnejša imenovanja so ekonomsko ministrstvo, kjer je bil določen J. M. Dagnino Pastore, ki je bil doslej državni tajnik Narodnega sveta za razvoj. Njegova koncepcija je bolj nacionalistična kot liberalna. Drugo važno imenovanje je bilo generala Imaza za notranjega ministra. Doslej je bil guverner province Buenos Aires. Znan je po svojih nastopih ob dogodkih leta 1955 in ker je nezaželen v liberalnih krogih. Njegovo imenovanje

ljeno v torek 17. t. m., več dni potem, ko je bil že zasedel notranje ministrstvo, je vzbudilo pozornost vseh opazovalcev, kateri sedaj napovedujejo prelom med nacionalisti in liberalci.

Ostali novi ministri so Juan B. Martín, doslej poslanik na Japonskem, ki je novi zunanji minister; Carlos Alberto Consigli pa minister za socialno blaginjo. Oba sta iz kroga ožjih sodelavcev predsednika Onganía. Na svojem mestu pa je bil potrjen med drugimi tudi Federico Frischknecht, državni tajnik za turizem in obveščanje.

Nova vlada, ki se že pripravlja za pogon druge, socialne faze Argentinske revolucije, bo v bodočih tednih objavila najvažnejše sklepe in načrte.

Ponovno Córdoba

Za torek od 11. ure pa do srede do 24. ure je bila napovedana v Córdobi splošna stavka. Položaj pa se je spremenil, ker je odstopil cordobski guverner Carlos Caballero. Centralna vlada je ostavko sprejela in imenovala začasno za komisarja generala Carcagna. Temu je notranji minister general Imaz dal naročilo, naj ohrani mir za vsako ceno. Ponovili pa so se v torek dogodki

Milovan Djilas v Rimu

Kot smo pisali v Svobodni Sloveniji, vzbuja v zadnjem času v zapadnem svetu zopet pozornost Milovan Djilas. Nekoč brutalni komunistični revolucionar in ekstremni stalinist oznanja sedaj humanizem in dokazuje svetu, v kakšni krizi se nahaja komunizem. V svoji najnovejši knjigi „Nepopolna družba“, ki je izšla prav pred kratkim v angleškem in nemškem jeziku, pravi, da sta svetili na nebu 20. stoletja dve zvezdi človeških stremljenj in človeških vrednot: Lenin in Ghandi. Zatrjuje, da sta bili to njegovi zvezdi vodnici od mladosti do zrelih let. V isti knjigi vzporeja Stalina s Hitlerjem.

Neposredno po izidu knjige „Nepopolna družba“ je imel Djilas 14. maja t. l. v Rimu javno predavanje v gledališču Eliseo pod naslovom „Izkustva in poučenja“. Predavanje je imel na povabilo „Italijanske zveze za napredek kulture“ v navzočnosti rimskega župana Santinija in številnega občinstva. Med temi je bilo več Slovencev, Hrvatov in Srbov, živečih izven domovine kakor tudi iz domovine. Djilasa je predstavil občinstvu ital. pisatelj Ignazio Silone, ne toliko kot politika ampak kot „upornega misleca“.

Od Slovencev je bil pri predavanju tudi Vinko Levstik iz Rima. Uredništvu lista je poslal obširen povzetek Djilasovega predavanja in debate, ki je bila po predavanju. Sam pravi, da je njegovo poročilo „zgolj po spominu urejena, subjektivno formulirana in na grobo podana srž Djilasovega nastopa“. Zaradi obsežnosti poročila, ga posredujemo našim kritičnim bralcem v nekoliko skrajšani obliki.

POVZETEK DJILASOVEGA GOVORA

Narodi vzhodne Evrope, ki so že od samih svojih začetkov, pa čeprav je bil Rim zibelka naše današnje kulture, bili najkulturnejši narodi Evrope, preživljajo danes tako globoko krizo, kot je niso še nikoli v svoji zgodovini. Vzrok temu je komunizem, ki je s svojim stalinističnim, dogmatskim birokratizmom na eni strani skušal te narode odrezati od splošnega evropskega kulturnega življenja ter je z obnovljenim ruskim imperializmom na drugi strani zaostril borbo teh istih narodov za nacionalno samostojnost in neodvisnost. Tako živi danes v vzhodni Evropi bogata in do komunizma globoko kritična kultura s povsem svojstvenimi, enkratnimi kvalitetami, ki je drugje v svetu enostavno ni mogoče ustvarjati.

Ruski imperializem je najprej izzval spontan nacionalni odpor in odcep Jugoslavije, ki je želela širši prostor kulturne in ekonomske svobode. Krvavo je nastopil proti madžarski revoluciji, ki je bila plod upora znotraj in zunaj Partije. Z oboroženo silo je preprečil bliskovito transformacijo češkoslovaške Partije v stranko brez okorelih stalinističnih, marksističnih leninističnih dogem. Prava imperialistično hegemonistična narava komunizma pa se najjasneje kaže v sporu „velikih“: Sovjetske zveze in Kitajske. Te centrifugalne, kulturne in nacionalno politične tendence vse močneje izpričujejo, da ni več enotnega, monolitnega blokovskega komunizma. Pač pa eksistirajo mnogi, med seboj različni nacionalni komunizmi.

Progresivni tokovi znotraj komunizma pa zadevajo na različne ovire. Najprej na Zahodu, ki še dalje nastopa proti komunizmu kot enotnemu, blokovskemu gibanju, kar seveda ne odgovarja resničnemu stanju in zato hkrati tako ponašanje Zahoda le krepi in podpira oligarhične, ortodoksne ter birokratsko vladajoče režime na Vzhodu.

Zahod sicer mora ekonomsko sodelovati z Vzhodom, z njim mora idejno dialogizirati, toda pošteno in častno, tako da s tem ne bo škodoval, temveč koristil naprednim strujam. Moralna podpora vzhodnoevropskim režimom tem tendencam le škoduje. Mnoge zapreke se seveda pojavljajo tudi na Vzhodu. Največjo oviro predstavlja sovjetski imperializem. Temu se med drugim pridružuje še neodogmatizem novih tokov samih. Mnogi od njih namreč težijo k vračanju in realiziranju izvirnega, čistega komunizma. Originalnost vzhodnoevropskih gibanj se kaže v njihovi nerevolucionarnosti, prav v tem, da nosijo značaj tendenc, tokov in struj... Morda se zdi na prvi pogled nenavadno, pravi Djilas, če trdim, da morajo disidentska gibanja tudi vnaprej ohraniti ta svojstveni originalni karakter. Na ta način namreč moralno, več ali manj uspešno onemogočajo represalije vladajočih slojev. Zahod mora s temi gibanji vzpostaviti odprt in iskren dialog. Kriza komunizma, ki je neizbežen rezultat njegove konfrontacije z evropsko kulturo, pa ni osamljen izoliran pojav. Stiska komunizma ni nič drugega kot del splošne, globalne krize, ki pretresa ves današnji svet. Propadli so veliki kolonialni sistemi, kapitalizem je utrpel globoko transformacijo, sindikalno gibanje je storilo ogromne korake naprej... Zato je povsem razumljivo, da se je tudi komunizem kot ideologija za reševanje problemov danes že minulega sveta, znašel v radikalni krizi. Reformni tokovi v komunizmu so tako le del velikega, splošnega svetovnega procesa k poenotenju, k edinosti sveta. Kot taka so ta gibanja nepovrnljiva, nezaustavljiva.

DEBATA

Po predavanju se je razvila debata. Mnogi Djilasovi odgovori so se nanašali na specifično jugoslovansko situacijo, ki potem v italijanskem tisku niso našli odmeva. Omejujemo se na najbolj zanimive odgovore.

Na vprašanje nekega Hrvata zunaj domovine o položaju Romunije in kaj misli o „hrvaškem vprašanju“, je Djilas odgovoril približno takole: Romunija je izpostavljena močnemu ruskemu pritisku. Vse do sedaj se odlično drži. Vendar glavni cilj sovjetskega imperializma ni Romunija, temveč Jugoslavija. Tudi nanjo izvajajo Rusi stalni pritisk, s katerim bodo še nadaljevali če bi jim uspelo pokoriti si Jugoslavijo, bi s tem rešili celotno vzhodnoevropsko disidentsko krizo, kakor tudi vsaj mislijo tako, ker povezujejo Balkan z Mediteranom, kompleksno situacijo na Srednjem Vzhodu. Glede „hrvaškega vprašanja“ je zavzel tole stališče: Jugoslavija mora postati konfederacija, to je zveza samostojnih držav. Vsak narod pa bi moral dejansko imeti ustavno pravico, da po lastni želji in premisleku more vedno izstopiti iz konfederacije. Zato pomeni zadnja jugoslovanska ustava, ki je izpustila člen o pravici narodov do izstopa iz federacije, velik korak nazaj. Pozneje je za nacionalno vprašanje v Jugoslaviji dodal še: Strinjam se s sedanjim režimom v njegovi borbi za ohranitev Jugoslavije. Ne soglašam pa z njim, kako je rešil nacionalno vprašanje.

Na vprašanje Vinka Levstika, ali bo lahko v bodočnosti SZDLJ (Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije) kot oficielna naslednica medvojne OF, nastopala kot samostojna, ZKJ (Zvezi komunistov Jugoslavije) paralelna stranka, kar da ji po jugoslovanski ustavi formalno pripada, je Djilas odgovoril: Mislim, da jugoslovanski komunisti v takšnih okoliščinah ne bodo nikdar dovolili, da bi SZDLJ postala paralelna partija ZKJ. SZDLJ je le instrument, copata vladajoče ZKJ. V jugoslovanskem komunizmu je še vedno mnogo dogmatizma, celo več kot pa v kateri vzhodnoevropski državi pod ruskim vplivom.

Neki Italijan ga je vprašal, ali misli, da je v Jugoslaviji že toliko svobode, da ga zaradi njegovih izjav ne bodo klicali na odgovornost.

Djilas je izjavil: Ne pričakujem kaj podobnega, ne morem pa seveda nič točnega predvideti.

Ljubljanski dopisnik Dela Tit Vidmar mu je postavil vprašanje, ali ne vidi v IX. kongresu ZKJ, ki se je odločno zavzel za samoupravljanje ter za reformo, velik korak naprej k liberalizaciji in demokratizaciji. Djilasov odgovor: Dokumenti IX. kongresa ZKJ niso temeljiteje razrešili niti enega osnovnega jugoslovanskega problema.

Na vprašanje, kako je mogoče da je Mihajlo Mihajlov še vedno v zaporu, ko pa on, Djilas, govori o liberalizaciji v Jugoslaviji, je odgovoril: Vi ne poznate prave narave komunizma. Jaz sem v svetovnih časopisih velikokrat pisal o njem. Zahteval sem njegovo osvoboditev. „Pa, nimam jaz ključev od Sremske Mitrovice,“ je vzkliknil. Na takoj dodano vprašanje, kaj jugoslovanski kulturni ustvarjalci doma storijo za Mihajlova, je odvrnil: Kar edino morejo, tudi storijo, a to je, da diskutirajo o njem, da protestirajo, skratka, da „gundjaju“.

Na vprašanji, koliko more krščanstvo kot ideja, ne kot ideologija, ne kot politično gibanje ali stranka, če stopa v dialog z marksistično filozofijo, prispevati k uspehu reformnih gibanj in koliko bi lahko kristjani kot enakopravni državljani mogli samostojno politično delovati v komunističnih državah, je Djilas odgovoril: Krščanstvo pojmujem, ne ozirajoč se na njegove konfesionalne razlike (katoličani, pravoslavni, protestanti...), kot neke vrste humanizem, ki pa danes vsebuje mnogo preživelih dogem. Reformna gibanja so nujno politična gibanja in bodo uspela le toliko, kolikor bodo nastajala in delovala znotraj komunističnih partij. Krščanstvo jim more pomagati z dialogom, če bo uresničevalo ideje in sklepe II. vatikanskega koncila. Če pa bo živelo še naprej v dogmatično zaprtem, predkoncilskem stilu, bo dejansko podpiralo reakcionarne komunistične režime.

Nekdo je Djilasu postavil vprašanje, kako je bilo mogoče, da je bil on, Djilas, zaradi svojih revizionističnih idej obsojen v Jugoslaviji, ki se je otresla

(Nadaljevanje na 3. str.)

Ko more narod ustanoviti in voditi najvišje kulturne ustanove: vseučilišče, akademijo znanosti in umetnosti, dozori. Tako se pridružuje drugim narodom, čeprav so le-ti pa številu večji, a notranje morda manj močni. Narod, ki mu manjka v boju za „življenjski obstanek“, zunanje sile, jo more nadomestiti z notranjo, duhovno močjo. Roditi mora zadostno število sposobnih inteligentov, da ustvarja v znanosti in umetnosti, potem pa tudi posredujejo svetu in lastnemu narodu iz svojih zmožnosti.

Zgodovina priča, da je slovenski narod po svojem samostojnem življenju mlad, a v kulturi tako močan, da se mu ni treba sramovati pred nobenim drugim.

Msgr. Ignacij Kunstelj, avstralske Misli, št. 3, 1969

„Večer Primorske“ v Ljubljani

Deželni poslanec dr. Štoka odgovarja Vidmarju

Kakor smo v Svobodni Sloveniji že poročali, je imel nekdanji predsednik OF Josip Vidmar v Gorici 24. aprila predavanje, kjer je v debati povedal, da naj bi se po njegovem mnenju Slovenci v Italiji v boju za svoje narodne pravice vključili v italijanske stranke. To brezvestno stališče smo začutili tudi Slovenci v izseljenstvu in smo v Svobodni Sloveniji reagirali z uvodnim člankom „Udarec v obraz“ v številki z dne 22. maja.

V Ljubljani pa je bil 19. maja „Večer Primorske“, katerega se je kot zastopnik naše narodne manjšine v Italiji udeležil tudi deželni poslanec dr. Štoka. V svojem govoru je na tem večeru v Ljubljani glede škodljivosti uključevanja v italijanske stranke govoril tako:

„Zelo na kratko bi lahko Slovensko skupnost označili kot politično organizacijo, ki združuje nemarksistične Slovence in ki je dosledno proti vključevanju Slovencev v italijanske stranke.

Svoje stališče do vključevanja v italijanske stranke smo na vseh forumih utemeljevali takole: v zamejstvu živeči Slovenci smo narodnostna in ne samo kaka jezikovna manjšina in imamo določene pravice, ki gredo od folklornega izživljanja preko kulturnega in gospodarskega do političnega udejstvovanja. Le s takim polnokrvnim življenjem ima manjšina možnost aktivnega obstoja in ohranitve! Če nam manjka le ena temeljnih dobrin oziroma pravic, smo že nekje invalidi. Zato stalno poudarjamo: tudi folklora, tudi pevski zbori, tudi gledališke predstave, a poleg teh mora obstajati tudi avtonomna politična akcija, svobodna, samoodločujoča politična organizacija, drugače je nevarnost, da postanejo vsa naša kulturna prizadevanja s časom le muzejsko obeležje, saj ni treba odvečnih besed za dokazovanje, da je lastno narodno predstavništvo in politično zastopstvo glavni atribut narodne individualnosti.

V svetovnem političnem merilu vidimo, da se narodi, ki so se osvobodili tujih nadvlad, najprej politično osamosvojijo, si najprej izvolijo ali določijo svoje politične predstavnike, šele potem začenjajo misliti na ostale nujnosti. No, in da se povrnemo v zamejsko politično dejavnost (ki velja tudi za koroške Slovence v Avstriji), ne bomo nikdar odnehali poudarjati, da smo Slovenci le kot samostojni politični subjekt neodvisni, nevezani, enakovredni partnerji v dialogu z italijansko večino.

Če pa smo vključeni v italijanskih strankah, pa naj bodo te marksistične ali meščanskega ustroja, nismo več enakovredni partnerji: bomo po teži doprinešenih glasov na volitvah lahko kaj slabšega preprečili, prepričali italijansko vodstvo od časa do časa za kakšno konkretnejšo akcijo, a ne bomo nikdar mogli vsiliti povsem svoje volje, kar konec koncev tudi ne bi smeli, kajti te stranke imajo svoje cilje, težave, svojo taktiko in skrbi, ki gredo večkrat mimo ali celo preko slovenskih interesov. Historia docet! Preveč časa bi mi vzelo, če bi naštel politične akcije italijanskih strank v povojnih letih, ki so šle mimo ali bile celo proti slovenskim interesom.“

Tone Mizerit

Cerkev na razpotju

II. Vatikanski koncil je med drugim pokazal mesto, ki ga morajo zavzemati v Cerkvi laiki. S tem je ta večinski del Božjega ljudstva pritegnil k večjemu sodelovanju s svojimi pastirji. Dal mu je zavest, da ne stoji ob strani pasivno in pričakuje zveličanja, marveč da si ga mora aktivno priboriti še več, s svojim delom ga mora posredovati tudi svojim bližnjim. Ta dogodek, ki je ponovno vdahnil Cerkvi duh prvih kristjanov, pa je sprožil tudi mnogo različnih odzivov.

„Spremenili so nam vero“

Ta izraz se premnogokrat sliši po cerkvah. Odkar so liturgične spremembe pripeljale vernike k večjemu sodelovanju tudi v bogoslužju, so se pokazale razlike v miselnosti katoličanov. Mnogi se ne strinjajo z reformami, drugi zopet hočejo bolj temeljite spremembe, ni jim dovolj domač jezik, ne skupna molitev in petje, ne dejansko sodelovanje vernikov. Tisti pa, ki so proti vsaki spremembi, zamenjajo zunanjosti z bistvom; v bistvu se ni nič spremenilo. Oni, ki jim je vse še premalo, ne pomislijo, da postavljajo v nevarnost prav bistvo.

Današnja oblika obredov, sploh današnjo stanje Cerkve ni dokončno. Cerkev po koncilu šele išče svoj pravi obraz. Stopila je na plan, v svet, a se še vedno bori med odprtostjo in zaprtostjo, med formalizmom in resnično osebno svobodo, ni povratka v tradicionalni sistem, a še vedno ni jasen novi lik Cerkve.

Smešno bi bilo, če bi tem nasprotjem glede sprememb sploh dajali naslov krize. Ni kriza, če kdo danes pri zborni maši še vedno potiho moli rožni venec; kakor tudi ne, če duhovnik v civilu in ob mizi posveti kruh v Kristusovo Telo. Oboje je izvenčasno, znak nejasnosti dobe v kateri živimo. Resnična kriza je, če hočeta eden kot drugi svoje proglašati za edino versko resnico.

Mnenje — protest — upor

Če je pred časi papeževa beseda bila zadnja v vsaki debati, je videti, da danes ni več tako. Če duhovniki še iz pokorščine sprejemajo njegove smernice (vsaj na zunaj), si mnogi laiki svojijo pravico lastnega mnenja. Vse še ostane mirno, če predmet razprave ni bistvene važnosti. Kadar pa je, takrat pride do protestov, in končno do upora. Tak je bil primer okrožnice O človeškem življenju, ki je povzročila mnogo vrenja po vsem svetu ter ločila duhove kot malokatera ideja. Ne govorimo tu o nekatoličanih, v sami Cerkvi so bile nanjo hude reakcije. Verjetno je zopet najbolj viden primer Holandske, kjer se je 65—70% katoličanov javno izreklo proti njej. Razloga sta bila v glavnem dva: „Vsak naj se o tem osebno odloči“ je bilo mnenje prvih (55%); „Cerkev se v te stvari ne sme in ne more vtikati“, so protestirali drugi (11%). Podobno, čeprav v manjši meri, je bilo drugod.

Bolj nevarno pa je svojevoljno mnenje in dvom o raznih bistvenih verskih resnicah. Naj zopet navedemo primer Holandske, kjer ugotavljajo, da kakih 30—40% katoličanov ne smatrajo več kot popolnoma resnično, da je Kristus res Sin Božji, ali da je Sveto pismo res Božja beseda, ali pa, da je kako posmrtno življenje.. A zaradi tega ne smemo smatrati, da je na Holandskem ali drugod, kjer opažamo te pojave, vse negativno. So to le naravne posledice sprememb, ki pa ne prihajajo same. Poleg teh negativnih stvari raste, zlasti v teh kritičnih okoljih, resnična Cerkev bodočnosti, z večjim razumevanjem človeka, z večjo apostolsko zavzetostjo, brez starih ogrodij, ki so resnično versko življenje bolj dušila kot pa ga pospeševala.

Socialni problem ali „Lačen sem bil...“

Že z Rerum Novarum je Cerkev jasno stopila na polje socialne problematike. Dosti let je preteklo, pa se osnovni nauki te in drugih papeških okrožnic na mnogih področjih zemlje še ne izvršujejo. Velik del človeštva še vedno živi v razmerah, ki niso niti malo primerne njegovemu dostojanstvu. Pustimo predele sveta, ki se smatrajo kot „razviti“ in poglejmo Azijo, Afriko ali Latinsko Ameriko. Predvsem to zadnjo, kjer je Cerkev od vsega početka spremljala delo kolonizacije z resničnim duhom pokristjanjevanja. Da se je ta duh kmalu spremenil, o tem zgodovina jasno priča. Dejstvo je, da je socialni položaj Latinske Amerike neznosen. Cerkev, bolje rečeno skupine katoliških duhovnikov in laikov, se je v zadnjih časih zavedla tega problema. Zavest socialnih krivic je tako velika, da gredo nekateri v svoji vnemi predaleč. Ne v zahtevah po spremembi, temveč po metodah spremembe. Zopet drugi pa se ne morejo premakniti s stare nevtralne (če ne negativne) točke. To ponovno loči duhove, da pridejo razni konflikti.

Cerkev ne more zapreti oči pred svetom. Izneverila bi se svojemu poslanstvu, če ne bi učila in izpolnjevala Kristusovega evangelija. Po svojih močeh mora učiti in izpolnjevati zapoved Ljubezni. Vsi, duhovniki, verniki, skupine, družbe, države, vsi se moramo po tej zapovedi ravnati. Ne bi bil danes resničen katoličan, kdor se ne bi zavedal socialnih krivic in skušal po svojih močeh pomagati, kjer se da.

Iz skrajnosti v skrajnost

Kje so vzroki raznik konfliktov v Cerkvi in ob njej? Verjetno tudi v tem, da se le prerado pade iz ene skrajnosti v drugo. Kot je bila Holandska Cerkev znana kot najbolj katoliška, in je v mnogih rečeh bila prava trdnjava pravovernosti in formalizma, tako sedaj skuša dohiteti čas, pa ga v svojem zagonu prehiti. Enako se dogaja ob socialnem problemu Latinske Amerike. Cerkev je skozi stoletja stala na strani bogatih, ali pa so njeni duhovniki živeli „zaprti“ po farah. Sedaj mora v svet in njen skok jo zanese v drug ekstrem. A delo Sv. Duha, ki vodi vsa pota Cerkve, bo s tekom časa pripeljalo do tiste sredine, ki jo potrebuje za uspešno oznanjevanje rešilnega nauka.

Nič novega

V zvezi s sedanjim razvojem v Cerkvi, povzemimo ob koncu tega članka besede zmerno naprednega teologa, enega najbolj znanih dandanes, Karla Rahnerja: „Ako je kak katoličan potrdil in ljubil predkoncilsko Cerkev, njeno življenje, avtoriteto prejšnjih koncilov, njih način mišljenja in življenja, ako doživlja Cerkev kot skalo resnice in življenja, pa je zdaj naenkrat v njem samo protest in nezaupanje do zadnjega koncila in njegovih odlokov, tedaj je morda konzervativist, ni pa resničen katoličan...

Taki zaskrbljeni katoličani naj se enkrat trezno vprašajo: Kaj je postalo drugače? Kaj je v Cerkvi ostalo enakega, če so zares verni, morajo reči: Ostalo je vse, kar je bistveno za življenje in smrt: Jezus Kristus križani in vstali, njegova milost, krst, resnično telo in kri Gospodova v Evharistiji, odpuščanje grehov, pričakovanje večnega življenja, stare vsakoga obvezujoče resnice, zapoved ljubezni do Boga in do bližnjega. Je to malo? Ne, to je vse, kar v resnici mora biti. In vse to je ostalo, ker je staro in hkrati resnično novo.“

Konec

Novice iz Slovenije

Operni pevec Vekoslav Janko je 4. junija praznoval 50-letnico umetniškega delovanja. Ob tej priliki je nastopil v slavnosti s predstavo Foersterjevega Gorenjskega slavčka v vlogi Chansonetta v ljubljanski Operi. V prvih letih svoje umetniške poti je nastopal veliko tudi v operetah. Pozneje pa se je posvetil le operi. Iz njegovega obširnega baritonskega opernega repertoarja omenjamo le nekatere vloge: grof Luna v Trubadurju, Renato v Plesu v maskah, Amonasro v Aidi, Escamilo v Carmen, Šakloviti v Hovanščini, Scarpia v Tosci, konzul v Madame Butterfly, Barnaba v Giocondi, Valentin v Faustu. Poleg pok. Roberta Primožiča je bil Janko najboljši slovenski operni baritonist.

Razstava del Ivana Cankarja je bila pred kratkim v bogati baročni knjižnici znamenitega samostana Strahov v Pragi. Razstavljene so 204 knjižne izdaje Cankarjevih del; od tega 28 prevodov v češčino in slovaščino ter 86 izdaj njegovega hlapca Jerneja v srbohrvaščini, makedonščini in v drugih trinajstih tujih jezikih. Razstavo je pripravil dr. Branko Berčič s sodelovanjem Štefke Bulovčeve, Franceta Dobrovoljca in Jara Dolarja. Jeseni bo zgoraj omenjena samostanska knjižnica, ki nosi ime Památnik národního pismenictví vrnil Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani obisk z razstavo del Karla Čapka.

Razstava ob 100-letnici šolstva na Slovenskem. V zadnji polovici maja je bila v Mariboru odprta zanimiva razstava pod naslovom „Delež šolnikov severovzhodne Slovenije v slovenski pedagogiki 1869—1969". Razstavo knjig učbenikov in revij je pripravila ob stoletnici obvezne osemletne šole na Slovenskem prof. Breda Filo.

Gracarjev turn, kot se imenuje slikovita graščina pod Gorjanci, je v razpadanju. Poleg ostalih zanmivosti je znan po tem, da je Janez Trdina kot prijatelj tedanjega lastnika v njem napisal najlepše bajke in povesti o Gorjancih. Sicer je stavba v razpadajočem stanju brez oken in vrat. Nedavno je umrla zadnja neposredna potomka tolstovrške veje Rudežev Vlasta Schoepplova, je zapustila grad vnukinji, ki živi v Belgiji. Sedaj si prizadevajo, da bi grad rešili ker ima izredno lepo lego in je zanimiv tudi po sliki ljudskega slikarja Rangusa, ki je shranjena v grajski kapeli in ki je del zgodovine iz časa roparskih pohodov Turkov v naše kraje.

Nadomestilo za nafto so dobili v lendavskem kotu, tem nerazvitem in gostonaseljenem območju. Po vojni je bila tam glavna opora gospodarstvu nafta, ki pa je pritekala čedalje bolj skopo, dokler ni nekega dne kljub prizadevnemu raziskovanju podzemlja povsem ugasnilo upanje belih rudarjev. Podjetje „Nafta" je sicer položilo temelje sodobni petrokemični industriji, ki zlasti po združitvi domačega podjetja z zagrebško INO vrača obresti za razmeroma visoke naložbe v obrate za proizvodno metanola, formalina in umetnih smol. V minulem obdobju pa so imeli Lendavčani srečo, ker se jim je ponudilo novo podzemno bogastvo- termalna voda v Petišovcih. To bogato nahajališče termalne vode sicer ni edino, je pa po dosedanjih ugotovitvah zelo bogato. Strokovnjaki balneološkega inštituta v Zagrebu so celo ugotovili, da daje petiševska vrelina po svoji kemični sestavi eno izmed redkih doslej odkritih termalnih voda v Evropi.

V odboru za tekstilno industrijo pri svetu za oblačilne stroke republiške gospodarske zbornice so poročali, da bodo končno le odpravljene razlike v možnostih za uvoz reprodukcijskega materiala, ki so doslej obstojale za jugoslovansko tekstilno industrijo na različnih območjih države. V bodoče bodo za vse enaki predpisi: za vsak dolar izvoza bo mogoče za isto vrednost uvoziti reprodukcijski material. Doslej je bilo tako, da je tekstilna industrija v Sloveniji mogla za en dolar izvoženega blaga uvoziti reprodukcijskega materiala samo za vrednost 0.80 dolarja, medtem, ko so ponekod mogli uvažati reprodukcijskega materiala v vrednosti celo do 12 dolarjev. Tekstilna industrije v državi bo letos deležna skupno za 365 milijonov novih din. globalne devizne kvote. S temi devizami bodo mogli pokriti le okoli 40% uvoznih potreb, preostalih 60% si bodo morali tekstilci zagotoviti sami s takoimenovano vezavo uvoza z izvozom. Možnosti pa bodo, kot rečeno, za vse enako.

Slovenci na začasnem delu v tujini. Znatno število Slovenskih delavcev pa tudi tehnikov je že odšlo v razne Evropske države na delo, kjer se da kaj prihraniti ali celo kupiti rabljen avto. Slovenci največ odhajajo na delo v Zvezno republiko Nemčijo, Avstrijo in Švico. Iz vse Jugoslavije je na delu zunaj okrog 400.000 delavcev in profesionalcev. Od teh jih je okrog 200.000 v Zahodni Nemčiji, v Avstriji 80.000 v Franciji 60.000, na Švedskem okrog 20.000 in v Švici približno 15.000. Po čigavi zaslugi nam tujina reže kruh?

Umrli so: V Ljubljani: Florjan Bartoš, upokojnec, Frančiška Dolinšek roj. Breskovar, Drago Kumer dipl. dentist, Nada Češmina roj. Podbregar, Boris Kozlevčar, Frančiška Petrič roj. Tominc, Franc Jančič, upok., Karel Drnovšek prof. glasbe v p. in šahovski velemojster (umrl na Češkem), Kati Andrejc (sestra pok. kanonika Andrejca), Ivanka Lapajne roj. Stros, Ivanka Plahuta, Pavla Ostrelič roj. Kovač, Maks Slovnik, skladiščnik, Jože Lampret, prof. teološke fakultete, bivši predsednik komisije SRS za verska vprašanja, bivši poslanec republiške in zvezne skupščine, nosilec komunističnih odlikovanj, Ana Jakše, Tone Tomc svetnik notranjega sekretariata, Janez Meden, šofer, Pavla Cedilnik roj. Dolinšek,

SLOVENCI V ARGENTINI

SAN MARTIN

Sanmartinski župan na kolinah v Slovenskem domu v San Martinu. Na povabilo odbora Slovenskega doma se je kolin v nedeljo, 15. junija udeležil sanmartinski župan polkovnik Cesar Clemente Fragni s svojo soprogo. V njegovem spremstvu so bili generalni občinski tajnik dr. Hraste, finančni direktor Forestieri, gradbeni direktor arh. Di Pascu, osebni tajnik Grasso in predsednik kluba Leones v San Martinu dr. Mucio, vsi s soprogami. Ob vhodu so župana in njegovo spremstvo pozdravili odborniki doma s predsednikom g. Ivanom Dimnikom na čelu, v dvorani pa mu je z odra izrekel dobrodošlico kulturni referent doma g. Smersu, na kar se je župan v krajšem govoru zahvalil za vabilo in naglasil, da vedno rad pride med Slovence, ki so zaradi svoje delavnosti in pridnosti ponos njegove občine. Nato so bili gostje postreženi z domačimi krvavicami in pečenicami, ki so jim zelo ugajale. Močno so tudi pohvalili izvajanje slovenskega orkestra "The Goldentones".

MENDOZA

Osebne vesti

V družini g. arhitekta Božidarja Bajuka in njegove žene prof. Cvetke Grintal so dobili hčerkico, ki jo je na Telovo popoldne na ime Marija Veronika krstil župnik v Godoy Cruz, č. g. Ivan Tomažič. Botrovala sto novorojenki teta Anica Grintal in stric Janez Grintal. Čestitamo staršem in želimo mali Mariji Veroniki ves božji blagoslov.

V družini g. Martina Bajde in njegove žene Marije Jerovškove se je rodil sin Martin. Iskreno čestitamo srečnim roditeljem, prav tako pa tudi starim staršem Bajdovim k novi pomnožitvi številnih vnukov in vnukinj. Najmlajšemu Martinu pa blagoslov božje milosti.

SLOVENCI PO SVETU

KANADA

Iz poročila Rev. Jožeta Mejača iz Winnipega, ki je pred odhodom v Kanado deloval v Slovenski vasi v Buenos Airesu.

Zadnje čase pretresa kanadsko javnost vprašanje odnosa med angleško in francosko govorečim delom prebivalstva. Nekateri skrajneži prihajajo celo z zahtevo po delitvi, odcepitvi ter napovedujejo da se bodo v ta namen posluževali nasilnih sredstev, dokler ne bodo dosegli svojega cilja.

Na zahodu gledamo na vse to s precejšnjo hladnostjo. Vsi trezno sodeči priznavajo, da ne bo težko ugoditi upravičenim zahtevam maloštevilnih otočkov francosko govorečih sredi morja angleškega zahoda.

Vse štiri na zahodu ležeče province z Yukonom in Severnim Teritorijem vred obračajo svojo pozornost h gospodarskemu razvoju. Stalno izboljšujejo poljedeljstvo. Le škoda, da ne najdejo primernih trgov, kamor bi izvozile to, kar je zemlja rodila. V skladiščih leži kar 900 milijonov bušlov (mernikov) žita in čaka na prodajo.

Znano je, da velik del Alberte in kos Saskatchewana kar plava na petroleju, take količine tega „črnega zlata" leže v zemeljsk skorji. Preko vse širine Saskatchewana se vleče debela plast potasha-pepelike (gnojila). British Columbija pa gradi jezove, vrta v svoje gore ter seka prostrane gozdove, da z vsakovrstnim lesom zalaga svetovne trge.

Ljudje prihajajo od vseh strani. Od petičnih in podjetnih Amerikancev pa do revnih in potrpežljivih Portugalcev ter Azijcev, če se omejim le na obe skrajnosti. Vsi pa v trdnem prepričanju, da je za zdravega in delavnega človeka kanadski zahod in sever še vedno obljubljena dežela prihodnosti.

Delež Hrvatov in Slovencev

Med novonaseljenci je tudi precej Hrvatov. Tudi v verskem pogledu so sedaj veliko bolje oskrbljeni. Pred leti niso imeli niti misijonarjev, ki bi jih vsaj od časa do časo obiskali. Sedaj pa imajo že župnije s stalnimi duhovniki. Tako so lani v Vancouverju dogradili lepo cerkev. V Calgary so kupili cerkev od Poljakov — oni so si zgradili novo, večjo — ter osnovali Hrvaški misijonski center za versko oskrbovanje rojakov v provinci Alberti. Tudi v Winnipegu imajo svojega duhovnika, čeprav še ne svoje cerkve. Škofija jim je za sv. mašo določila cerkev, ki je večini najbolj pri roki. Njihovi gorečniki bi bili seveda radi že na svojem. Na škofiji pa z dovoljenjem odlašajo, češ da je v središču mesta že zadosti cerkva in da se z dobro vodjo na obeh straneh — pri župniku kakor tudi pri duhovniku narodne skupine — najde primeren čas za bogoslužno opravilo slednje. Zakaj bi nalagali ljudem nova finančna bremena, če ta niso nujno potrebna? Če so Portugalci, ki jih je v Winnipegu že nad 500 družin in imajo dve nedeljski sv. maši s tem načinom zadovoljni, zakaj bi ne bili Hrvati, ki jih je znatno manj, tako se sprašujejo na škofiji. Velika ovira pri dosegi stavljenega skupnega cilja je tudi njihova politična razcepljenost in zagrizenost. Morda se bo pa gospodu le posrečilo, da se bodo duhovi ublažili in viharji polegli.

Kaj pa naši rojaki? Večina jih ostaja okrog Toronta in Montreala, le nekaj malega se jih upa na zahod. Za Winnipegom so najbolj podjetni in delavni v Edmontonu. Morda bo pa le prišlo do tega, da bodo tudi tam dobili svojega duhovnika ter ustanovili slovensko misijonsko postajo, ki naj bi bila versko središče za vse rojake v Albertu. Gotovo je kje duhovnik, ki se ne bo strašil take naloge.

TORONTO

Spominski dan v počastitev vseh slovenskih žrtev vojne in komunistične revolucije je bil v soboto, 31. maja v dvorani Marije Brezmadežne v New Toronto ki sta ga skupno pripravili obe bojevniški organizaciji (Vestnik in Tabor), kar je lep in časten dokaz, da je pri Slovencih še dovolj dobre volje in trezne razsodnosti, da je mogoče z roko v roki in v strnjenih vrstah kot nekoč izkazovati spoštovanje in hvaležnost našim padlim in pomorjenim bratom in sestram.

Svečanost se je pričela s sv. mašo za vse padle protikomunistične borce in ostale žrtve komunistične revolucije in nacističnega nasilja. Sv. mašo je daroval **č. g. Jan CM.** Po maši je bil v cerkveni dvorani kratek, preprost, a zelo iskren in učinkovit odrski nastop, ki ga je pripravil g. **Stane Pleško.** Slovenski narodni himni in domobranski „Oče, mati..." so sledili recitatorji in petje moškega zbora pod vodstvom g. Klemenčiča. Odrski program je imel na skrbi g. **Vilko Čekuta.** Spominski govor pa je imel g. **Otmar Mauser,** ki je zlasti poudaril misel, da je duh temeljni kamen, na katerem moramo graditi. Ta duh je spremljal naše mučence v smrt. ta duh jih je delal velike. Kljub strani telesni smrti, ki so jim namenili fašistični, nacistični in komunistični nasilneži, je njih duh ostal zmagoslaven in povezuje mrtve in žive rodove kakor veriga. In tudi mi smo člen v tej verigi in moramo znova okrepiti svoj duh in ga postaviti v službo skupnim slovenskim potrebam in ciljem.

PO ŠPORTNEM SVETU

Na 8. evropskem prvenstvu v telovadbi, ki je bilo 25. maja v Varšavi, se je slovenski telovadec Miro Cerar uvrstil na četrto mesto in se s tem uvrstil v finale med šesterico najboljših evropskih telovadcev. Prvak v telovadnem mnogoboju je postal sovjetski telovadec Voronjin, sledi Klimenko (SZ), tretji pa je bil Poljak N. Kubica. Tudi ostala dva slovenska tekmovalca sta se dobro uvrstila. Brodnik je bil 16., Vratič pa 26. Vsega je nastopilo 59 tekmovalcev iz 21 držav. V nadaljevanju tekmovanja ima Cerar precej možnosti na osvojitev prvega mesta na konju, pa tudi upa na drugo mesto v bradlji in tretje na drogu.

Predsednik mednarodnega olimpijskega odbora Avery Brundage je na zasedanju tega odbora v Varšavi izjavil, da so „popolni nevedneži" tisti, ki pravijo, da v športu sedaj ni več pravih amaterjev. V nadaljevanju svojega govora je Brundage zatrjeval, da nekaterih športov ni mogoče gojiti na amaterski podlagi v mednarodnem merilu. „Zato ni nobene potrebe, da taki športi še sestavljajo del olimpijskih iger," je dejal. Njegove izjave se nanašajo predvsem na smuški šport, kajti ravno o tem vprašanju razpravljajo na sestanku v Varšavi.

V Sarajevu je 1. junija na posledicah avtomobilske nesreče umrl znani košarkar Radivoj Korač, ki je bil 15 let steber jugoslovanske košarkarske reprezentance.

V letalski nesreči v Monterrey v Mehiki je 3. junija izgubil življenje eden najboljših teniških igralcev Rafael Osuna.

Novi južnoameriški rekord v skoku v višino je postavil s 215 cm Peruanec Fernando Abugaetas in za 6 cm izboljšal preišnjega, ki ga je imel sam in njegov brat Robert.

V Sarajevu je bilo 25. maja končano 24. prvenstvo za posameznike in dvojice v namiznem tenisu. Pri moških je zmagal član ljubljanske Olimpije Ištvan Korpa, drugo mesto je zasedel Stipančić iz Duge Rese, tretje Slovenec Edvard Vecko, ki je v boju za tretje mesto premagal evropskega prvaka Zagrebčana Šurbeka. V dvojicah Korpa in Vecko nista do finala imela težav, v finalu pa sta se morala zelo potruditi, da sta premagala Stipančića in Rajčevića s 3:2.

Pri damah je Novosadčanka Stojšićeva premagala favoritinjo Reslerjevo iz Zagreba. Slovenski tekmovalki Martineva iz Ljubljane in Pavličeva z Jesenic sta se uvrstili na 7. in 8. mesto.

Vestnik SFZ

Pričeli bomo novo sezono športnih dni. Poleg že običajnih panog se je uvedel še ping-pong za dekleta.

Postavilo se je tudi nekaj sprememb oz. dopolnitev pravilnika. Tako npr.: ekipa, ki se ne predstavi, je avtomatično izključena iz določene panoge. Celotni pravilnik bo objavljen

V sredo, 25. junija ob 20 bo seja za vpisovanje za športne dni. Vabljeni vsi športni referenti oz. referentke, kateri naj predložijo listo članov.

Vsak teden ena

PESEM

Josip Murn Aleksandrov

V daljavi motni,
glej, zvezda se žari,
glej, zvezda se žari,
bledi in rumeni.

V poljani tihi,
glej, reka se srebri,
glej, reka se srebri,
in v črno noč hiti.

V človeškem srcu,
čuj, nade se rode,
kot zvezde so svetle,
kot reka odhite. —

KOROŠKA

Dva izraza — isti namen

Manjšinska problematika na Koroškem za mnoge kroge — kot se kaže —, je povezana z vprašanjem ugotavljanja manjšine. Stališče predstavnikov koroških Slovencev je glede tega vprašanja jasno in so ga povedali na neštetih krajih in ob raznih priložnostih: Dokler je priznavanje k slovenski narodnostni skupnosti vezano na nekako državnopolitično odločitev, ne pa na trezno ugotavljanje etnične pripadnosti, Slovenci ne morejo pristati in tudi ne bodo pristali na tako ugotavljanje.

Pred kratkim sta bila v Celovcu dva občna zbora. Na obeh se je govorilo o tem vprašanju. V Delavski zbornici je zborovala koroška Socialistična stranka. Tam je izjavil deželni glavar Hans Sima, da mora veljati v manjšinski koroški politiki princip priznavanja k manjšini. Istega dne je zboroval tudi Kaerntner Heimatdienst, na katerem so z vso vnemo zahtevali ugotavljanje manjšine. Dve imeni z istim namenom, eno izrečeno na zborovanju stranke, ki na zunaj hoče veljati za prijatelja Slovencev, in drugo na zborovanju nasprotnikov, da ne rečemo sovražnikov mirnega sožitja med obema narodoma na Koroškem.

Slovenci na Koroškem odločno odklanjajo obe zahtevi, dokler ne bodo ustvarjeni pogoji za svobodno odločitev. Ta pa bo dana takrat, ko ne bo na Koroškem nobenega izpada proti tistim, ki se priznajo za pripadnike k slovenski narodnostni skupini, češ, da niso „domovini zvesti".

Deželni glavar Sima je ob obisku delegacije iz Slovenije s predsednikom Kavčičem na čelu koncem maja ponovil „Bekenntnisprinzip" t. j. načelo priznavanja in je nakazal to načelo kot bistveno pri reševanju odprtih vprašanj slovenske manjšine. Ker je tudi predsednik Kavčič osvojil to stališče, celovški „Naš tednik" v uvodniku z dne 5. junija odločno zavrača to načelo in dokazuje, da razmere niso zrele, da bi ga mogli osvojiti Slovenci na Koroškem. Med drugim pokliče v spomin „izseljevanje nedolžnih slovenskih družin med drugo svetovno vojno", česar Slovenci še niso pozabili.

Obisk iz Slovenije

Predsednik Izvršnega sveta Slovenije Stane Kavčič je na povabilo deželnega glavarja Sima v spremstvu ministrov Bojana Lubeja in inž: Franca Razdevška obiskal v dneh 27. in 28. maja Koroško. Slovenska delegacija je imela razgovor s predstavniki koroške deželne vlade. Na tiskovni konferenci na Ankoglu v Visokih Turah se je na vprašanje o konkretni vsebini razgovora Kavčič izognil odgovoru in je samo poudaril potrebo po potrpežljivosti, vztrajnosti in toleranci z obeh strani. Več Kavčič ni povedal in tudi uradni komunike o razgovorih ni bil izdan, kot je to običajno ob takih prilikah. Koroške Slovence je presenetilo, da vprašanje osnovnega šolstva, ki za Slovence nikakor ni rešeno zadovoljivo, sploh ni bilo načeto niti pri razgovorih, niti na tiskovni konferenci.

Šest slovenskih slikarjev je razstavljalo v Celovcu

Od 14. do 29. maja je bila v dvorani WIFI (zavod za gospodarsko pospeševanje) reprezentativna razstava „sodobnega slikarstva". Razstavo sta pripravila kulturni referent mesta Celovec in „Galerija 61". Razstavljali so: **Janez Bernik,** ki je že prejel nagrade bienala v Parizu, San Marinu in v Sao Paulo. **Andrej Jemec** letošnji nagrajenec razstave treh dežel INTART; **Kiar Meško,** najmlajši med razstavljalci, **Marko Šušteršič, Jože Ciuha** in najstarejši od šestih razstavljalcev **Gabriel Stupica** (letnik 1913).

DJILAS V RIMU (z 2. str.)

stalinizma in bila tako sama revizionistična. Z nasmeškom je odgovoril: Formalno pravno nisem bil obtožen in obsojen zaradi svojih revizionističnih idej, čeprav sem to dejansko bil, temveč zaradi „protidržavne propagande in izdajanja državnih tajn". Spet nekdo se je zanimal, kakšno vlogo igra v Jugoslaviji študentovsko gibanje. Djilas je menil, da so študenti politično opozorili nase v lanskem juniju, da pa nimajo izdelanega programa. Zbirajo da se okoli lista „Student".

Postavljeno je bilo tudi vprašanje, kaj naj bi Zahod storil v prid reformnim gibanjem na Vzhodu. Djilasove misli: Zapad lahko ta gibanja najbolj podpre z moralno podporo, dalje z dialogom z njimi ter predvsem z razumevanjem vzhodnoevropske specifične situacije. Zahod bi se moral nedvomiselno zavzeti za nacionalno samostojnost in neodvisnost vzhodnoevropskih držav. Dejansko postopa Zahod popolnoma drugače. Moralno podpira vzhodnoevropske komunistične režime. Mnogi usodno zgrešeno, najbolj v Angliji gledajo na boj med vzhodnimi partijami kot na spor med posameznimi sektami ene in iste komunistične religije. Zato mislijo, da se jih to na Zahodu ne tiče, da je to interna, družinska komunistična zadeva, pa se drže neprizadeto ob strani. Vsekakor bo Zahod svojo dobrohotnost do režimov na Vzhodu drago plačal. Na vprašanje, ali ne misli, da enopartijski sistem nujno vodi v diktaturo in bi zato komunist, ki resnično ljubi svobodo moral težiti k social-demokraciji, je Djilas odgovoril brez besed, s ploskanjem rok.

Iz teh Djilasovih izvajanj naj naši kritični bralci sami presodijo, ali pomenijo te le ostro kritiko nesposobnosti komunizma ali pa Djilasov dejanski prelom s komunizmom, kot hočejo nekateri prikazati.

OBVESTILA

Petek, 20. junija

Na državni praznik bo ob ponovni obletnici smrti očeta slovenskih emigrantov v Argentini, msgr. Janeza Hladnika, ob 15,30 v cerkvi Sv. Jožefa v Pompeo, kjer počiva njegovo truplo, za slovenske rojake sv. maša za večni pokoj njegove duše. Vabljeni vsi rojaki. zlasti predstavniki javnega življenja.

Sobota, 21. junija 1969:

3. kulturni večer Slovenske kulturne akcije ob 8 zvečer v gornji dvorani Slovenske hiše, Ramón Falcón 4158, posvečen poljski emigracijski liriki 1939 do 1945, s predavanjem in prevodi dr. T. Debeljaka, recitacijami in diapozitivi Bare Remec.

Otroci Slomškove šole iskreno vabijo svoje očete in stare očete k praznovanju njihovega dne ob 17,30 v Slomškovem domu.

Nedelja, 22. junija 1969:

V Slomškovem domu ob 9 sv. maša za vse žrtve komunističnega nasilja; popoldne ob 16 spominska proslava.

V Slovenskem domu v San Martínu prirejata SDO in SFZ spominsko svečanost za padlimi junaki ob 10 v dvorani. Govori g. Rudolf Smersu. Poleg mladine vabljeni odrasli.

Očetovska proslava na Pristavi po sveti maši.

Vaditeljski tečaj v Slovenski hiši: nadaljevanje po sv. maši. Posebej opozarjamo tudi ostale, da bo ob 14 predavanje univ. prof. dr. Milana Komarja o sodobnih mladinskih problemih.

V Našem domu Lovska veselica.

Sreda, 25. junija 1969:

Sestanek gg. duhovnikov bo v tem mesecu izjemoma že ob 11,30 v Slovenski hiši.

Četrtek, 26. junija

V Slovenski hiši predavanje ge. Rejeve ob 16. Vabljene matere in žene.

Sobota, 28. junija 1969:

3. prosvetni večer na Pristavi ob 20. Predava dr. Julij Savelli o pokojninskem in penzijskem zakonu.

V Našem domu: Cocktail večer.

Nedelja, 29. junija 1969:

Družinska nedelja na Pristavi.

Družinska nedelja v Slomškovem domu. Po sv. maši je na sporedu aktualno predavanje, nato skupno kosilo.

Vaditeljski tečaj v Slovenski hiši; izredna točka predavanje ge. A. Kralj.

Društvo Slovenska vas prireja ob 15 tradicionalne koline v novem Hladnikovem domu.

Nedelja, 6. julija:

Izredni občni zbor društva Slomškov dom (po sv. maši) ob 9. uri dopoldne. Na sporedu vprašanje novih družabnih naprav in opreme.

Sreda, 9. julija:

V Slomškovem domu zanimivo predavanje o zadnjih gorskih podvigih bratov Skvarča ob spremljavi številnih diapozitivov.

Sobota, 12. julija:

V Slomškovem domu družabni večer. Igra orkester bratov Plesničar.

DRUŠTVENI OGLASNIK

Medorganizacijski svet. Na praznik sv. Rešnjega Telesa, 5. junija, je odbor Našega doma v San Justo pripravil večerjo, na katero so bili povabljeni vsi predsedniki domov in organizacij. Tu se je sklenilo, da bo druga medorganizacijska seja predvidoma v petek 4. julija ob 20 v Slovenski hiši. Podrobnosti bodo še objavljene.

Zedinjena Slovenija je organizirala izvedbo rife. Nagrada je izreden stereo-kombinado „Gran Concierto". Srečke so že v prodaji. Vabimo vse rojake, da se jih v čim večji meri poslužijo. Čisti dobiček je namreč namenjen za potrebe šolskega odseka ter društvene knjižnice.

Uradne ure društvene pisarne so: ob delavnikih (razen torko) od 16. do 20., ter ob nedeljah po maši.

Vse žene in matere vabimo na predavanje ge. Rejeve:

"... dokler vaju smrt ne loči"

v četrtek, 26. junija, ob 16

Zveza slov. mater in žena

JAVNI NOTAR

FRANCISCO RAUL CASCANTE

Escribano Público

Pta. baja, ofic. 2

Cangallo 1642 Buenos Aires

T. E. 35-8827

Dr. FRANC KNAVS

ODVETNIK

Lavalle 1290, p. 12, of. 2, Capital

T. E. 35-2271

Uradne ure od 17—20

Na telefonu tudi dopoldne (10—12)

Luján, Alte. Brown 100

T. E. 105 ali 516

V petek in soboto od 9—13

UNIV. PROF.

DR. JUAN BLAZNIK

specialist za ortopedijo in travmatologijo

ordinira v torek, četrtek in soboto od 17 do 20

C. José E. Uriburu 235, Cap. Fed.

Zahtevajte določitev ure na telefonu 49-5855

Dr. Tone Žužek

ADVOKAT

Uraduje za rojake ob sredah in petkih od 17—19

Na telefonu 47-4852 tudi dopoldne

Lavalle 2331

5. nadstropje, pisarna 10

Ena kvadra od subte. „Pasteur"

ESLOVENIA LIBRE

Editor responsable: Milos Stare

Redactor: José Kroselj

Redacción y Administración:

Ramón Falcón 4158, Buenos Aires

T. E. 69-9503

Argentina

Correo Argentino Central (B)

FRANQUEO PAGADO

Concesión Nº 5775

TARIFA REDUCIDA

Concesión Nº 3824

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 996.221

Naročnina Svob. Slovenije za leto 1969: za Argentino $ 2.700.—. Pri pošiljanju po pošti $ 2.800.—; ZDA in Kanado 13 USA dolarjev; za Evropo pa 15 USA dolarjev za pošiljanje z avionsko pošto. — Evropa, ZDA in Kanada za pošiljanje z navadno pošto 9 USA dol.

Talleres Gráficos Vilko S.R.L., Estados Unidos 425, Bs. Aires. T. E. 33-7213

PORAVNAJTE NAROČNINO!

Slomškov dom

nedelja, 22. junija 1969

NAŠIM JUNAKOM

- ***ob 9 dopoldne:*** **SV. MAŠA ZA VSE ŽRTVE KOMUNIZMA**
- ***ob 16 popoldne:*** **SPOMINSKA PROSLAVA** ***z govorom univ. prof. dr. Tineta Debeljaka***

Naš dom **San Justo**

V NEDELJO, DNE 22. JUNIJA 1969

TRADICIONALNA CELODNEVNA

LOVSKA VESELICA

Pristna lovska jedila: jerebice, jeleni, zajci, "vizcachas"

Nagradno kegljaško tekmovanje Za to priliko izbrana vina

Ob 16 orkester The Goldentones

DRAMATSKI ODSEK CARAPACHAYSKEGA ODRA

priredi v soboto, 21. junija ob 20
in v nedeljo, 22 junija ob 17

Veseloigro v treh dejanjih

SVOJEGLAVČEK

Nastopajo vse naše že poznane igralke in igralci: H. Gričarjeva, M. Mramor, R. Klemenčič, I. Tršan, M. Klemen, J. Gričar, I. Sušnik, I. Kastrevc.

Režiser: I. KASTREVC Scenograf: Jože Korošec

Vsi prijatelji našega odra, ki hočejo preživeti par ur v smehu in dobri volji, iskreno vabljeni!

Hladnikov dom **Slovenska vas**

NEDELJA, 29. JUNIJA, OB 15

TRADICIONALNE KOLINE

Prašičje dobrote: recept mojstra Bavdka. — Kapljica: izvrstna.

Cene: lanuške. — Sodeluje: orkester The Goldentones. — Obeta se: zabava starih in mladih

SLOVENSKA HRANILNICA z. z o. z.

C. C. SLOGA Ltda.

Bartolomé Mitre 97 T. E. 658-6574 Ramos Mejía

IZPLAČILO DIVIDEND

Občni zbor dne 29. marca 1969 je za poslovno leto 1968 odobril od odbora predlagane dividende na vpisane delnice, ki so izplačljive v gotovini ali z vpisom novih delnic.

Istočasno vabimo člane, da podpišejo prijavnice na posmrtninsko zavarovanje, ki stopi v veljavo 1. julija 1969.

Uradne ure so v torek, četrtek in soboto od 16 do 20

Pravna posvetovalnica, ki jo vodi dr. Vital Ašič, posluje vsako prvo in tretjo soboto v mesecu od 17 do 19.

Naš dom ***San Justo***

V SOBOTO, 28. JUNIJA 1969, OB 19

COCKTAIL VEČER

- Mimohod sedanje mednarodne mode (Modas Elena). Sodeluje Carin Pistarini.
- Mimohod narodnih noš (sodeluje 10 narodnosti)
- Kostumi — Casa Pinocho

Scenerija Tone Oblak

Organizira SDO San Justo s sodelovanjem ostalih odsekov

Vstopnice v predprodaji v Našem domu

Družinska nedelja na Pristavi

29. junija

- družinska sv. maša
- predavanje dr. A. Kukovice o papeški okrožnici „O človeškem življenju"
- družinsko kosilo

Toplo vabljeni!

Janko Hafner 2

Pred prihodom zemljanov na Luno

Razvozlana uganka „žrel"

Najznačilnejša za Luno pa so takoimenovana žrela, s katerimi je Luna posejana na obeh plateh. Ime žrela so povzeli po ognjeniških žrelih, čeprav so na Luni v splošnem veliko večja. Danes je že ugotovljeno, da ogromna večina teh žrel ni vulkanskega izvora. ampak da so te okrogle luknje sledovi zadetkov meteoritov. Do nedavnega je bila med znanstveniki glede nastanka žrel silna neenotnost. Mnogi so nastanku žrel po meteoritih ugovarjali, češ, saj je na Zemlji tako malo ugotovljenih meteorskih žrel in še ta so razmeroma majhna. Tako je bilo znano največje meteorsko žrelo v Arizoni v ZDA s premerom 1300 m in 170 m globoko. Šele l. 1950 so odkrili v Kanadi po fotografiji iz letala čisto okroglo jezero s premerom 3600 m. Ugotovili so, da je z vodo zalito meteoritsko žrelo. Še kasneje so dokazali, da je okrogla ravnina s premerom 25 km na Bavarskem, kjer stoji mestece Nördlingen, zabrisan ostanek žrela. Ugotovili so celo, da je treščil ogromen meteorit tja pred 1,300.000 leti.

Drugi so se upirali meteoritskemu nastanku žrel zaradi naslednjega premisleka. Dobro, so dejali, če priznamo, da sta bili i Zemlja i Luna skozi tisoče milijonov let pod točo kamnitih in železnih meteoritov vseh velikosti, kako naj si razložimo, da so tako številna žrela na Luni vsa okrogla. Saj so padali — in to ugotavljamo dandanes — meteoriti na Luno in Zemljo z vseh smeri; večina je padala pošev, le malokateri res navpik. Zakaj torej žrela niso po večini elipsasta, kot bi pri poševnem padcu morala biti. Šele v zadnjem času je bilo ugotovljeno in dokazano, da napravijo v kakršni koli smeri padli meteoriti vedno le — okroglo žrelo. Prilete namreč v večini s tako hitrostjo (največja hitrost je 70 km na sekundo!), da se v trenutku, ko se vderejo v tla, tako silno segrejejo, da eksplodirajo kot ogromna bomba. Žrelo take eksplozije pa je vedno okroglo, ne glede na smer, v kateri je meteorit priletel.

Čisto jasno je, zakaj je na Zemlji tako malo meteoritskih žrel. Delovanje vode in vetra, ki oblikujeta zemeljsko površino od pamtiveka, sta starejša žrela že zdavnaj zabrisala. Verjetno na Zemlji ni nobenega sledu žrel, ki so nastala pred 20 milijoni let. Luna in Zemlja pa sta stari vsaj 3.000 milijonov let! (Za Sonce in Zemljo velja danes kot najbolj verjetna starost 4500 milijonov let.) To je 150 krat daljša doba in vse kar je Luna doživela v tem neznanskem času, je na njej jasno zarisano in zapisano. Žrelo, ki je nastalo ni bilo nikdar dežja, vode in ne vetra, da bi brusili rob žrelu.

Kljub temu lahko razlikujemo žrela na Luni po starosti. Najstarejša so najbolj uglajena, čim mlajše je žrelo, tem bolj izrazito je. Nekako obrusila jih je v dolgih milijardah let — sončna svetloba — pravilneje nenehna toča pradelcev protonov, ki jo bruha sonce v daljave vsemirja na vse strani.

Lahko rečemo: vsa dolga zgodovina Lune je pred našimi očmi kakor na dlani. Kozavi lunin obraz najlepše dokazuje, kako je bila kamenjana iz vsemirja. Največja žrela imajo 200 km v premeru, nato se vrste manjša. Moderne karte Lune, napravljene še pred satelitskimi fotografijami lunine površine, imajo samo na vidni strani Lune zaznamovanih 33.000 žrel!

Velika in izrazita žrela so krščena z imeni zvezdoslovcev in naravoslovcev od starega veka do danes. Z žreli, kot ogromnimi nagrobnimi spomeniki, so ovekovečeni velikani duha kakor: Aristarh (je 300 let pred Kristusom napisal knjižico, kako se da izračunati razdalja do Lune in Sonca, vedoč da je sonce središče planetnega sistema!), Arhimed, Pitagora, Herodot, in naprej. V tej družbi so Kopernik in Kepler, Kant in cela vrsta iz zadnjih stoletij. Tudi Leverrier, o katerem poje O. Župančič: „in noč mu je dala nov svet" — je med njimi. L. 1844 je tedaj 35 letni francoski matematik Leverrier iz motenj v gibanju že znanega planeta Urana izračunal mesto novega še neznanega planeta na nebu. In zvezdomestu po Leverrierjevih napovedih tudi odkril novi planet, ki je dobil ime Neptun. Neko žrelo nosi ime tudi po Slovencu baronu Juriju Vegi, slavnem matematiku.

Če sta bili Luna in Zemlja tako strašno bombardirani iz vsemirja, potem smo vendar v nevarnosti. Nič strahu! Le na tisoč let lahko računajo z enim večjim meteoritom, vendar je za Zemljo tak mnogo manj nevaren. Večina velikih meteoritov eksplodira v visokem zemeljskem ozračju zaradi nastale vročine in le drobir prileti še na Zemljo.

Še polno drugih ugank nam zastavlja Luna. Ni še ugotovljeno, kako naj si razlagamo svetle pramene, ki izhajajo v ravnih črtah iz nekaterih žrel po več sto kilometrov daleč. Videti jih je le ob polni Luni. Ne vemo, ali še delujejo ognjeniki na njej, če so tam tudi potresi. Posebnost so dolgi prepadi, ki teko včasih do 300 km, celo do 500 km daleč. Ti prepadi gredo skozi gorovja, režejo žrela, kakor da bi Luna na gotovih mestih malce počila. V desetih letih bomo že imeli odgovore na te neznanke.

Kaj in kako je na Luni?

Kamen, sam kamen in pesek. Do nedavnega so mislili, da pokriva Luno debela plast najdrobnejšega prahu. Temu ni tako: Surveyerji, ki so mehko tam sedli na tla, so z lopaticami kopali po zgornji plasti. Fotografije so pokazale, da tam, kjer kamenje prekriva pesek, ni prahu. Peščena površina je obali, čeprav pesek na Luni ni prav nič vlažen.

Kakšne vrste kamen utegne biti na Luni? To je že bolj težko odgovoriti, čeprav domnevajo, da razne vrste lave, granita in bazalta, kamenine, ki je na Zemlji na mnogih krajih prodrla iz večjih globin navzgor. To seveda sklepajo iz povprečne teže Lune in iz drugih meritev. Na kako izreden način so znali stehtati učenjaki Luno, bi zahtevalo predolgo razlago. A ugotovili so, da da šele 81 Lun težo Zemlje. Povprečna teža snovi, ki sestavljajo vso Luno, znaša 3 1/3 kg na liter. Povprečna teža snovi, ki sestavljajo Zemljo, je znatno večja, saj dosega 5½ kg na liter. Vzrok za to je ogromno zemljino jedro iz mnogo težjega — železa. Luna torej ne more imeti jedra iz železa in jo mora sestavljati kamenje, tehtajoče okrog 3 kg na liter.

Ozračje na Zemlji že v zgornjih plasteh prestreže znaten del sončnega sevanja. Tako vso že omenjeno točo pradelcev, večino ultravioletnega sevanja in še celo vrsto sončnih žarkov. Ta zračni ščit Zemlje propušča v glavnem le vidno svetlobo in toplotne žarke. Toplotno sevanje segreva tla, ob teh se segreva zrak in se začne dvigati v višino. Ta pojav je gonilna sila vsega vremena, ki izenačuje toplotne razlike. Zato na Zemlji ne moremo občutiti v celoti žara, s katerim nam kuri sonce povprečno po 12 ur na dan. Čez noč se ozračje zopet ohladi in tako dan za dnevom uživamo ugodje prijetnega podnebja, čeprav poznamo izrazite raz-

---

V prejšnji številki je tiskarski škrat kar dvakrat skazil isti številčni podatek. Srednja razdalja Lune od Zemlje je